

Oglasna priloga

Petek, 13. 11. 2020 29

D Poljska – v srcu Evrope

Ob dnevu neodvisnosti

INTERVJU / Krzysztof Olendzki, veleposlanik Republike Poljske

Evropa v obdobju družbenih sprememb

Vlasta Tifengraber

Danes je poljsko gospodarstvo eno najhitreje rastočih in dinamičnih gospodarstev, ne le v Evropi, ampak tudi v svetu. Veleposlanik Republike Poljske Krzysztof Olendzki, ki je v Slovenijo prišel pred pol leta, pravi, da danes ni tako pomembna blagovna menjava med državami, temveč učinkovito tehnološko sodelovanje in gradnja nove kakovosti srednjeevropskih gospodarstev. Pred kratkim mu je uspelo povezati eno vodilnih slovenskih tehnoloških podjetij s poljskim podjetjem podobnega profila in upa, da bo to sodelovanje pokazalo novo evropsko kakovost.

Pred dvema dnevoma, torej 11. novembra, je Poljska praznovala dan neodvisnosti. Zakaj je ta dan tako pomemben v očeh ljudstva?

Leta 1795 je Poljska za dolgih 123 let izgubila svojo neodvisnost. To je bil čas, ko so bile poteptane ne samo naše pravice, temveč tudi naša kulturna identiteta, vključno s politično. Kakršna koli manifestacija identitete je bila surovo preganjana. Prepovedali so nam govoriti poljščino. Ruski žandarji so na varšavskih ulicah zaradi uporabe materniščine ljudi pretepali. Nemški kulturni boj (Kulturkampf) se je v odnosu do Poljakov med drugim kazal s popolno prepovedjo uporabe poljskega jezika, tudi pri molitvi. Tragična stavka otrok v Wrzešnji leta 1900 je le en primer upora proti genocidni politiki nemške države. Poljski jezik in kultura sta se lahko razvijala samo na ozemlju, ki si ga je podredila Avstrija, kar je bila posledica sodelovanja vseh Slovanov v habsburški monarhiji. Dinamični razvoj in ustvarjalni obstoj v povezavi s Krakovom, Lvovom, Parizom in Zürichom, ki sta kljubovala uničenju poljske kulture in zmanjševanju njenega pomena s strani Rusov in Nemcev, sta ohranjala neodvisnost Poljakov. V obdobju 123 let smo to izrazili s številnimi vstajami in po letu 1864 tudi z gradnjo političnih struktur, ki naj bi prek mednarodne politike vodile do svobodne Poljske. Zadnja vstaja je bila delavska revolucija leta 1905, ki jo je sprožil socialist Józef Piłsudski. Z bojem za delavske pravice je hotel strmoglaviti rusko vladno in si izboriti možnost vzpostavitve demokratične poljske oblasti. Ko je 11. novembra 1918 Piłsudski razglasil ponovno rojstvo neodvisne poljske države za vse Poljake, za vse državljane ponovno rojene Poljske, je dan neodvisnosti postal največji praznik. Generacija, rojena na svobodnem Poljskem, se je lahko pozneje uprla nacizmu in komunizmu ter postala temelj solidarnosti, ki je nam in svetu prinesla demokracijo. Najvidnejši predstavnik te generacije je Karol Wojtyła, kasnejši papež Janez Pavel II.

Zakaj je sodelovanje med državami v teh časih še posebno pomembno?

V današnjem svetu, še bolj pa v današnji Evropi, skorajda ni področja, ki ne bi

Veleposlanik Republike Poljske Krzysztof Olendzki osebni arhiv

Kratek življenjepisa

Veleposlanik Krzysztof Olendzki se je rodil 2. julija 1963 v mestu Bystrzyca Kłodzka na Poljskem. Leta 1987 je diplomiral na Fakulteti za zgodovino Univerze v Varšavi. Bil je doktorski študent na Zgodovinskem inštitutu Poljske akademije znanosti, nato v Višji šoli za zgodovinske študije na Univerzi Republike San Marino, kjer je leta 1995 zagovarjal doktorsko disertacijo. Je poljski zgodovinar in diplomat. V svoji dolgi karieri je bil med drugim državni podsekretar na ministrstvu za kulturo in na-

rodno dediščino od leta 2006 do 2007, veleposlanik Republike Poljske v Tuniziji v letih 2008–2012 ter generalni konzul v Vancouvru (2014–2016), direktor Inštituta Adama Mickiewicza, osrednje poljske institucije, namenjene promociji kulture, od leta 2016 do 2019. Od aprila 2020 opravlja funkcijo izrednega in pooblaščenega veleposlanika Republike Poljske v Sloveniji. Govori tekoče angleško, italijansko, francosko in rusko. Poročen je z Joanno in je oče treh sinov.

bilo predmet mednarodnega sodelovanja. To je še posebno nazorno v času pandemije covid-19. Države ne samo zbirajo in si izmenjujejo podatke, temveč tudi usklajujejo operativne metode delovanja in se med seboj podpirajo. Prvi val pandemije je pokazal, da pomanjkanje

mednarodnega sodelovanja, zapiranje držav in njihovo delovanje na podlagi ozko razumljenega egoizma dolgoročno prinašajo izredno negativne učinke. Tudi če obstajajo omejitve na področju varovanja zdravja, gospodarstvo mora ostati odprto. Da bi države lahko delovale, morajo

zagotoviti razvoj svojih gospodarstev, kar je mogoče le pod pogojem dolgoročnega medsebojnega sodelovanja. To je odlično potrdilo tudi julijsko izredno zasedanje evropskega sveta.

Blagovna menjava med našima državama zadnja leta raste, dandanes znaša že skoraj dve milijardi evrov. Kaj pričakujete v prihodnjih štirih letih?

Poljaki in Slovenci so končno opazili drug drugega, čeprav je v Sloveniji pri ljudeh še vedno prisotna podoba poljske krize iz osemdesetih let. Danes je poljsko gospodarstvo eno najhitreje rastočih in dinamičnih gospodarstev, ne le v Evropi, ampak tudi v svetu. Raven inovacij in tehnološkega napredka daje poljskim podjetjem številne konkurenčne prednosti, zato so privlačen partner pri razvoju in gradnji novih trgov za skupne sodobnejše izdelke.

Sedanja gospodarska situacija Poljske omogoča, da se za mesto generalnega sekretarja OECD poteguje Michał Kurtyka, trenutno

poljski minister za podnebje in okolje, spreten pogajalec sporazumov COP24.

Nova kakovost medsebojnega zaznavanja je vedno bolj vidna.

Pred kratkim mi je uspelo povezati tudi eno vodilnih slovenskih tehnoloških podjetij s poljskim podjetjem podobnega profila. Upam, da bo to sodelovanje pokazalo novo evropsko kakovost in bo še en primer srednjeevropskega geniusa loci. Danes se ne borimo več za povečanje blagovne menjave, temveč za učinkovito tehnološko sodelovanje in gradnjo nove kakovosti srednjeevropskih gospodarstev. Zgraditi moramo temelje, da bodo lahko naši inženirji ustanavljali lastna podjetja in svoje izdelke prodajali pod lastno blagovno znamko, tako da bomo z

Najpomembnejše mesto, prestolnico Poljske, kraj kronanja in nekropolo poljskih vladarjev, je ustanovil Slovenec.

davki iz njihovih dejavnosti razvijali šole tako v slovenskem Naklem kot v poljskem kraju Naklo nad Notecią, pa tudi v Naklem na Češkem in Slovaškem.

Poljske izkušnje z gospodarsko transformacijo in s prehodom v brezogljico družbo nam dajejo polno legitimiteto, da lahko podpremo kandidaturu Michała Kurtyke za generalnega sekretarja OECD. Kajti on preprosto ve, kako vpeljati OECD na novo zeleno pot v postkoronskem svetu.

Okrepila se so tudi poljska neposredna vlaganja. Katera so največja?

Poljska podjetja sicer niso izvedla tako spektakularnih naložb, kot je denimo naložba Krke v Varšavi. Vse več pa je naložb, ki jih izvajajo poljski investicijski skladi ali velike poljske verige oblačil in obutve, kot so CCC, Reserved in Mohito. To so zelo vidne blagovne znamke, prav tako Intersport. Toda še veliko zanimivejše so naložbe v visokotehnološko industrijo. Brez sistemov, ki jih ponuja hčersko podjetje poljskega velikana Asseco Poljska (gre za podjetje Payten), si danes težko predstavljamo sodobno bančništvo. Nič drugače ni s področji prevoza in logistike. Do drastičnega znižanja stroškov prevoza v Luko Koper je prišlo zaradi uvedbe sodobnih tovornih vlakov družbe Primol-Rail, članice poljske skupine PKP Cargo International. Spremembe v gospodarstvu, ki jih je povzročil covid-19, zahtevajo širitev logističnih sistemov in sodobnih oskrbovalnih omrežij. Poljska podjetja so med vodilnimi v tej panogi v Evropi. Zato je prihodnost polna izzivov in gradnje novih struktur sodelovanja, ne samo v dvostranskih odnosih, ampak predvsem na tretjih trgih.

Nadaljevanje na 30. strani →

1918

2004

1966

1989

2020

niepodległa

→ Nadaljevanje s prejšnje strani

Sta Slovenija in njeno gospodarstvo na Poljskem prepoznavna?

Čeprav se jezikovne napake žal pojavljajo precej pogosto, nihče na Poljskem ne bo zamenjal alpsko-sredozemske Slovenije z našo južno sosedo Slovaško. Na Poljskem je splošno prepoznavna blagovna znamka Krka, globlje zavedanje o Sloveniji pa se tu pravzaprav konča. Še druga, predvsem pri turistih splošno znana slovenska blagovna znamka je Dars. Na Poljskem vsi vemo, da je Slovenija lepa in Slovenci prijazni, a ko gre za kaj bolj konkretnega, znanja o Sloveniji na Poljskem praktično ni. Pa vendar imate poleg čudovite narave tudi impresivno kulturno dediščino in odlične

Do drastičnega znižanja stroškov prevoza v Luko Koper je prišlo zaradi uvedbe sodobnih tovornih vlakov družbe Primol-Rail, članice poljske skupine PKP Cargo International.

festivale. Ljubljanski festival klasične glasbe je eden najboljših evropskih festivalov. Vaš velikonočni pasijon v Škofji Loki je eno od čudes srednje Evrope. In vino! V Varšavi je bila nekoč slovenska vinoteka, a je žal izginila. Turistični promet s Poljsko se povečuje. Tudi če je večina mojih rojakov namenjenih na dalmatinsko obalo, bi si po poti vseeno radi ogledali lepote Slovenije in se spočili na primer na Ptuj in v njegovi okolici. Tudi tekmovanja v smučarskih poletih v Planici so za Poljake velika atrakcija. Na žalost je letošnja izkušnja popolnoma zaprtja (lockdowna) številna poljska podjetja odvrnila od promocije te destinacije. Pa nas je 38 milijonov.

Kdaj naj bi po načrtih začel delovati skupni inštitut za ocenjevanje stanja na področju vladavine prava v članicah Evropske unije, ki naj bi ga vzpostavili Madžarska in Poljska? Zakaj se je Poljska odločila za to potezo?

Za temelj poljske politične kulture je od nekdaj veljalo prepričanje, da bi morali splošno dobro, tako imenovano res publiko, uresničevati svobodni ljudje, ki bodo skupaj s svobodnimi zagovarjali enakost z enakimi. Vsi v Evropi imamo pravico do enake obravnave. Kot svobodni s svobodnimi ravnamo tako, da bi bili vsi obravnani enakopravno med enakopravnimi.

Burne reakcije so bile tudi na prepoved splava v vaši državi.

Danes skoraj vse razvite zahodne družbe doživljajo notranjo strukturno krizo. Skoraj v vseh primerih so protesti nasilni. V zadnjih mesecih so ekstremni primer postale ZDA. Do protestov prihaja tudi v večini evropskih držav. Njihova narava je drugačna kot v Belorusiji ali Rusiji, kjer se ljudje borijo za dostojanstvo in demokracijo. V zahodnem svetu narašča frustracija zaradi liberalne demokracije, ki danes ne more najti takojšnjih odgovorov na številna vprašanja in pomisleke. Različne interesne skupine skušajo zapeljati razočarane ljudi, ki jih muči dolgotrajna pandemija. Njihovo jezo in žalost preusmerjajo, da lahko zasledujejo svoje interese. Evropa najverjetneje vstopa v novo obdobje družbenih sprememb, ki je še posebno nevarno zato, ker bodo ta vrtnec skušale izkoristiti vse sile, ki niso naklonjene EU in njenim državam članicam. To bo politični izziv za vse, ki jim je pomem-

na evropska kultura dialoga, spoštovanja svobode in dostojanstva drugega človeka.

Kakšno je vaše mnenje o novem migracijskem in azilnem paktu, ki ga je EU predstavila sredi septembra letos?

Evropska unija, torej vsi državljani držav članic, moramo prek naših demokratično izvoljenih vlad, ki sestavljajo Evropsko unijo in navsezadnje usmerjajo njeno politiko, najti najboljši način, da zagotovimo varnost vseh ljudi.

V Slovenijo ste prišli konec aprila, ko je v naši državi veljalo popolno zaprtje. Prvi vtis zato verjetno ni bil takšen, kot ste ga mogoče pričakovali.

Obožujem Poljsko, svoje mesto Varšavo, svojo vas Zalesie Górne blizu Varšave, kjer je čudovita cerkev svetega Huberta in pokopališče. Vendar me Slovenija vsak dan navdihuje s čudovito pokrajino, posejano s številnimi cerkvami in glasbo zvonov, ki se razlega v prostanstvo. Daje mi občutek harmonije, lepote in miru, ki ga nisem doživel nikjer drugje v svetu. Slovenija mi daje tudi Slovence, s katerimi imam tako veliko in hkrati tako malo skupnega, da je pogovor vedno veliko veselje. Vsak dan sem srečen, da sem tu. Prizadevam si za čedalje boljše odnose med našima državama, za odpiranje naših ljudi drug drugemu. Poljska in Slovenija sta si zelo blizu. Po eni najstarejših poljskih kronik, Kroniki blaženega Vincenca Kadłubka iz sredine trinajstega stoletja, je prvi krakovski princ – po imenu Krak, kampak – do reke Visle, z namenom, da se tam ustali in ob reki postavi svoj grad, prispel s Koroškega. Tako je torej najpomembnejše mesto, prestolnico Poljske, kraj kronanja in nekropolo poljskih vladarjev, ustanovil Slovenec. Tukaj v Ljubljani je tudi Krakovo. Danes se teh povezav ne spominjamo več tako dobro,

Prvi val pandemije je pokazal, da pomanjkanje mednarodnega sodelovanja, zapiranje držav in njihovo delovanje na podlagi ozko razumljenega egoizma dolgoročno prinašajo izredno negativne učinke.

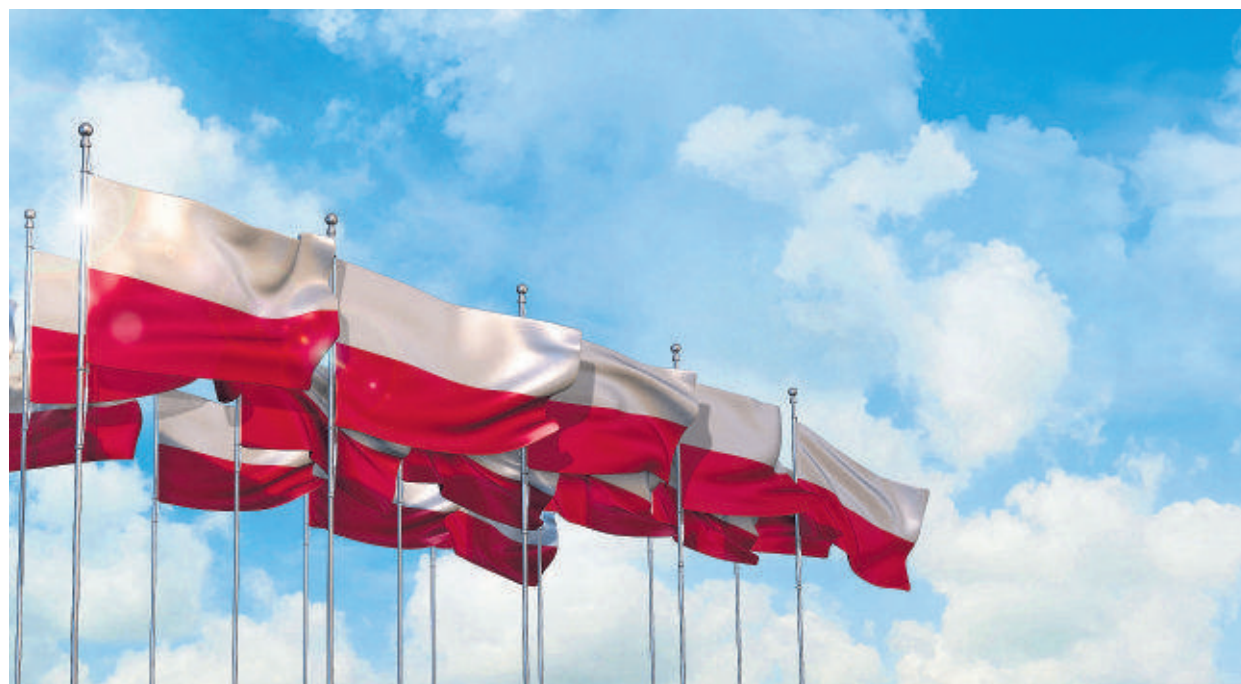
toda pred letom 1941, ko je zelo aktivno delovalo Slovensko-poljsko društvo prijateljstva, je bilo to znanje splošno, prav tako tudi spomin na druge poljsko-slovenske odnose.

Vizija mandata – kateri so najpomembnejši cilji, katere so vaše prioritete?

Dolgo bi lahko govoril o političnih in gospodarskih ciljih ter prednostnih nalogah – o Pobudi treh morij, sodelovanju v okviru Višegrajske skupine, kibernetski varnosti, sodelovanju v zvezi Nato, pripravah na slovensko predsedovanje Svetu EU. Vse to so pomembne stvari. Toda vse te pomembne stvari živijo kratko življenje. Jaz pa si želim, da bi se odnosi med Poljaki in Slovenci razvijali kot rezultat medsebojnega razumevanja. Želim si, da ne bi zapravili zavedanja o velikem delu, ki so ga opravili Vojeslav Molé in Franc Stelê ter Vojeslavov brat Rudolf, briljantni prevajalec Sienkiewicza. Želim si, da bi se po 80 letih, odkar so ga Nemci razpustili, obnovilo Slovensko-poljsko društvo prijateljstva, umetniški in znanstveni stiki pa bi se povrnili v nekdanjem sijaju in moči. Upam, da bo to kljub koronavirusu mogoče uresničiti. ×

PRESEDOVANJE VIŠEGRAJSKI SKUPINI

Nazaj na ustaljene tirnice

Poljska je s 1. julijem prevzela predsedovanje Višegrajski skupini. Shutterstock

Poljska je s 1. julijem prevzela predsedovanje Višegrajski skupini, ki bo trajalo do 30. junija 2021 in bo potekalo pod sloganom Nazaj na ustaljene tirnice (Back on track). V tem času si bo prizadevala za doseg štirih glavnih ciljev na področju gospodarstva, varnosti in družbe.

Prvenstveno, Poljska se bo močno zavzemala za V4 v močni Evropski uniji (EU). Gre za obsežna dogovarjanja in koordinacijo delovanja V4 na politični ravni v EU. Želimo si okrepitve vpliva držav V4 na odločanje EU. Prav tako si želimo poglobiti sodelovanje V4 v sektorskih politikah EU. Razvijali bomo sodelovanje v formatu V4+, kar je pomemben cilj vsakega našega predsedovanja.

Drugi cilj je čim hitrejša vrnitev k normalnosti po pandemiji (V4 recovery).

Temu bo namenjeno predvsem sodelovanje na področju zdravja in znanosti. Tretji cilj poljskega predsedovanja V4 je krepitev medčloveških odnosov. S tem mislimo predvsem na krepitev sodelova-

Gre za obsežna dogovarjanja in koordinacijo delovanja V4 na politični ravni v EU. Želimo si okrepitve vpliva držav V4 na odločanje EU.

nja na področju širše definiranih povezav in sinergij (V4 connectivity). Poslednji cilj je gradnja digitalne Višegrajske skupine. V zvezi s tem je najpomembnejše sodelovanje V4 na področju digitalne agende, vključno z digitalizacijo, umetno inteligenco (AI), robotiko, e-trgovino in kibernetsko varnostjo.

Drugi cilj je čim hitrejša vrnitev k normalnosti po pandemiji (V4 recovery). Temu bo namenjeno predvsem sodelovanje na področju zdravja in znanosti.

Višegrajska skupina bo tudi v prihodnje zagovarjala stabilnost in rast v Evropi ter si kot enakovredna partnerica na legitimni način prizadevala prispevati k dialogu o prihodnosti Evropske unije. × bpp

OB 100. OBLETNICI ROJSTVA

Karol Wojtyła, sveti Janez Pavel II.

Učil je, da je vsaka težka situacija lahko priložnost in da lahko vsaka omejitev, če jo živimo dostojanstveno, postane spodbuda za osebni razvoj. Živeti moramo tukaj in zdaj ter delati dobro tam, kjer smo. Preprosto in hkrati zelo zahtevno.

✦ Joanna Olendzka

Ob 100. obletnici rojstva Janeza Pavla II. se ustavimo ob njegovi osebnosti, pomembnem simbolu poljske generacije neodvisnosti; generacije, ki je Poljsko in Evropo osvobodila največjih bremen 20. stoletja: nacizma in komunizma.

Domoljubja so Karola učili oče, šola in župnijska cerkev v Wadowicah, pa tudi celotno ozračje odprte-

Mladi Karol Wojtyła

ga, večkulturnega okrožnega mesta, v katerem so do konca druge svetovne vojne skupaj živeli Poljaki, Judje in Romi. Karol Wojtyła se je rodil maja 1920, ko so, kot je govoril, »boljševiki šli nad Varšavo«. Vzgojen v domoljubju je postal simbol »generacije neodvisnih«. Vse življenje je na vse načine poskušal odplačati dolg hvaležnosti do sto tisoče poljskih vojakov, brezimnih žrtev vojne, ki so umrle na bojiščih, najprej v tujih uniformah delitvenih okupatorskih sil, nato pa v prerojeni poljski vojski, ki je z velikim trudom branila ponovno pridobljeno državo pred boljševiško invazijo leta 1920.

Ob izbruhu druge svetovne vojne je bil Karol Wojtyła star 19 let in je končal prvi letnik poljščine na Jagiellonski univerzi v Krakovu. Septembra 1939 se je cela Poljska, ne glede na vero, poklic, narodnost ali

1918

2004

1966

1989

2020

niepodległa

POMEMBNI DATUMI

Zgodovinske obletnice v letu 2020

Leto 2020 je polno okroglih obletnic, ki zaznamujejo pomembne dogodke iz zgodovine Poljske, med drugim 100. obletnico rojstva svetega Janeza Pavla II., 100. obletnico bitke pri Varšavi, 80. obletnico pokola v Katinu, 75. obletnico konca druge svetovne vojne v Evropi, 40. obletnico Solidarnosti in 30. obletnico lokalnih volitev.

Sto let od odločilne zmage v bitki pri Varšavi

Bitka pri Varšavi, znana kot čudež na Visli, je potekala med 13. in 25. avgustom 1920 v času poljsko-boljševiške vojne. Izid bitke je odločil, da Poljska obdrži ponovno pridobljeno neodvisnost, in preprečil načrte za širjenje komunizma v zahodno Evropo. Če Poljaki v tej bitki ne bi zmagali, bi bila Srednja Evropa odprta za komunistično propagando in sovjetsko invazijo. Obletnica poljske zmage leta 1920 tako ni le poljski praznik.

Britanski veleposlanik v predvojni Poljski lord Edgar Vincent D'Abernon jo je označil za osemnajsto odločilno bitko v zgodovini sveta. Zapisal je: »Sodobna civilizacijska zgodovina pozna le malo pomembnejših dogodkov, kot je bitka pri Varšavi leta 1920. Ne pozna pa niti enega, ki bi bil manj cenjen... Če bi se bitka pri Varšavi končala z boljševiško zmago, bi v evropski zgodovini prišlo do preobrata in najmanjšega dvoma ni, da bi padec Varšave odprl vrata komunistični propagandi in sovjetski invaziji. (...) Naloga političnih pisateljev je razložiti evropskemu javnemu mnenju, da je leta 1920 Poljska rešila Evropo.«

40. obletnica Solidarnosti

31. avgusta 2020 smo praznovali še eno veliko okroglo obletnico nedavnih do-

godkov – 40. obletnico splošne stavke avgusta 1980 in ustanovitev Solidarnosti. Solidarnost se je dobro usidrala v poljski zgodovini; upravičeno menimo, da sta bili leti 1980 in 1981 pomembni za poljski narod in civilno družbo, oblikovali smo številne institucije, ki spominjajo na tiste dogodke in ljudi, ki so bili takrat aktivni. Na etosu neodvisnega in samoupravnega sindikata smo zgradili suvereno III. Republiko Poljsko.

Revolucija Solidarnosti leta 1980, ki je nazadnje privedla do padca komunizma leta 1989, je imela značilnosti mirne nacionalne vstaje. Veliko družbeno gibanje je posebjalo upanje milijonov Poljakov na dostojnejše in boljše življenje. Solidarnost je družbi vrnila subjektivnost, prebudila je ogromne težnje po svobodi in samoupravi. Nastali sindikat je ljudi učil, da se organizirajo, da izrazijo svoje misli in želje. Nova orodja za vladanje so postala pogajanja, dogovori in sporazumi. Sporočilo Solidarnosti je ostalo v Poljakih in se je v celoti razkrilo po devetih letih, leta 1989, ko je Poljska postala

prva država, ki je mirno zrušila komunistični sistem, nato so ji sledile tudi druge države tako imenovanega vzhodnega bloka.

To pomembno obletnico je Poljska zaznamovala tudi v Sloveniji, in sicer ob robu Blejskega strateškega foruma. Skala pod blejskim gradom je bila osvetljena z logotipom Solidarnost, kar je bila simbolna pridružitve spominu na gibanje, ki je spremenilo življenje vseh državljanov držav Srednje in Vzhodne Evrope.

Spominjamo se 80. obletnice pokola v Katinu

Na prelomu aprila in maja leta 1940 je bilo na ukaz najvišjih oblasti ZSSR ustreljenih skoraj 22.000 Poljakov. Stalinova tajna policija NKVD je s strelji v glavo umorila na tisoče poljskih častnikov in intelektualcev.

Sovjetske oblasti so dolgo tajile ta množični umor. Usmrtitve so potekale v strogi zaupnosti, žrtve so bile pokopane v množičnih grobiščih, med drugim v Katinu in Miednojah. Danes je pokol v Katinu javno

Spomenik maršala Jozef Piłsudskega ob dnevu neodvisnosti. Shutterstock

Katin je simbol spomina na domoljubje Poljakov. Shutterstock

označen za genocid, vojni zločin in zločin proti človeštvu. Šele leta 1990 je Sovjetska zveza uradno potrdila resničnost obtožb storitve kaznivega dejanja. Sovjetske oblasti so se odločile, da bodo pobile na tisoče neoboroženih Poljakov (vojnih ujetnikov in civilistov), ker ti niso podlegli njihovi propagandi in so ostali domoljubi, pripravljeni na boj s sovjetskim okupatorjem za svobodno domovino.

Danes je Katin simbol spomina na ljudi, ki se zaradi svoje nepopustljive držbe niso odrekli domoljubju in so bili Poljski zvesti do konca življenja. Je tudi simbol prizadevanj za resnico o okoliščinah zločina in opozarja na storilce.

Prve popolnoma svobodne volitve v povojni zgodovini Poljske

Lokalne volitve 27. maja 1990 so bile prve popolnoma svobodne volitve v povojni zgodovini Poljske. Omejene niso bile z nobenimi dodatnimi pogoji, kot na primer ključne volitve 4. junija 1989, potekale so tudi pred prvimi splošnimi

predsedniškimi volitvami (25. novembra 1990). Niso bile torej le pomemben dogodek v zgodovini poljske lokalne samouprave, temveč tudi ključni dogodek z vidika demokratične preobrazbe po letu 1989 in padcu komunizma. Trideset let lokalne samouprave pomeni tri desetletja ogromnega dela prebivalcev in predstavnikov lokalnih oblasti poljskih regij, mest, vasi; gre za pomembno lekcijo samostojnega odločanja o nas in naši neposredni okolici.

Že več kot polovico tega obdobja imajo lokalne oblasti na voljo evropska sredstva. Dobro črpanje evropskih sredstev na lokalni ravni se odraža v izboljšanju življenjskega standarda prebivalcev. V primeru Varšave je to na primer izjemna podpora pri gradnji varšavskega metroja. Letos so v času pandemije obletnico zaznamovali predvsem na daljavo, po spletu, a vseeno skupaj. Ta skupnost, ta solidarnost je največji kapital. Na tem temelju je Poljska zgradila 30 let skupnega uspeha, na njem gradi prihodnost. x bpp

– simbol generacije neodvisnosti

Spomenik sv. Janeza Pavla II. Na Brezjah. J. Olendzka

premoženjsko stanje, postavila v boj za obrambo domovine in svobode temeljnih vrednot vseh Poljakov. Generacija Wojtyła je z nasprotovanjem brutalnemu režimu nemškega okupatorja, ki ni bil usmerjen toliko v izkoriščanje gospodarstva kot predvsem v uničenje dostojanstva in kulture Poljakov, želela čim bolj jasno izraziti svojo poljsko identiteto.

Med okupacijo je bil Karol Wojtyła poslan na prisilno delo v kamnolome tovarne sode Solvay v Krakovu. Odmore med delom je izkoriščal za branje in molitev. Fizično delo je združeval z nastopi v predstavah podzemnega rapsodičnega gledališča, ki naj bi ohranjalo duha naroda. V tem obdobju je pisal tudi mladostne pesmi in drame.

Poljsko je imel neizmerno rad

Poljsko je odpeljal v Vatikan. Zanj je bila navdih, moč in dediščina, ki mu

je dajala moč, da je na svojih plečih nosil težave vsega sveta.

Danes nihče ne dvomi, da je prav Janez Pavel II. vplival na spremembe v Srednji in Vzhodni Evropi. Po njegovem prvem romanju na Poljsko se je rodilo družbeno gibanje Solidarnost, ki je privedlo do padca komuniz-

Med okupacijo je bil Karol Wojtyła poslan na prisilno delo v kamnolome tovarne sode Solvay v Krakovu.

ma, najprej na Poljskem, nato pa v celotni nekdanji vplivni sferi SZ. Sveti oče je na to spomnil med svojim obiskom 19. maja 1996 v Mariboru. Poudaril je, da se kljub porušeni zidovom in padlim železnim zavesam v človekovi zavesti močnejše kot ka-

dar koli prej poraja vprašanje o smislu življenja in o vrednosti svobode.

Te besede navajamo danes, v dobi pandemije, ko se vsak od nas sprašuje: Kaj bo potem? Kaj bo z mano, mojo družino, svetom? Sprašujemo se, kaj bi nam Janez Pavel II. povedal o vsem tem. In se seveda takoj spominimo besed, s katerimi je pričel svoj pontifikat: Ne bojte se!

Papež upanja

Ne bojte se! Skrivnost boleznin ima namen. Lahko nas navdihne za osebno refleksijo, včasih za spremembo življenja ali preprosto, da izstopimo iz ozkega kroga našega ega. Mogoče gre danes prav za takšne preproste zmage nad samim seboj, za zanimanje za druge ljudi, pogum v vsakdanjem življenju, ko izgubiš službo, otroci ne hodijo v šolo, ko se bližnja oseba bori za življenje v bolnišnici. Janez Pavel II. je trdil, da je trpljenje na svetu tu-

di zato, da v nas sprošča ljubezen, to radodarno in nesebično darilo lastnega jaza za tiste, ki trpijo. (Apostolsko pismo Salvifici Doloris 1984)

Imenovali so ga papež upanja, ker nas je tega upanja ves čas učil. Ne smemo se predati obupu. Življenje ima veliko barv in odtenkov. Trpljenje daje smisel, uči ponižnosti in omogoča, da opazimo lepoto človeka. Wojtyła je, tako kot njegovi vrstniki, zelo dobro poznal življenjske stiske: zgodnja izguba matere, smrt brata in očeta, obup pod nemško okupacijo, brezizhodnost komunizma, bolečina zaradi teptanja pravic do dostojnega dela, rušenje miru, človekovih pravic, spodkopavanje pravice do življenja nerojenih in nato poskus atentata na njegovo življenje, napredujoča parkinsonova bolezen in... vsa bolečina sveta. Toda vedel je eno stvar, in to je pokazal z vso svojo držo: vedno je treba »prestopiti prag upanja«. x

1918

2004

1966

1989

2020

niepodległa

E-MOBILNOST

Poljski elektromobilni ekosistem

Dvajseta leta 20. stoletja so pomenila konec razvoja svetovne elektromobilnosti, med drugim zaradi odkritij novih nahajališč nafte in tehničnega napredka. Da, prav ste prebrali.

✂ **Dr. Alicja Pawłowska - Piorun***

Prav takrat so avtomobili s konvencionalnimi pogoni zamenjali električne avtomobile, ki so se do tedaj razvijali vzporedno. Danes je drugače. Sto let pozneje vse kaže, da bo to desetletje tudi na Poljskem obdobje temeljnih sprememb v prometu, usmerjeno v razvoj alternativnih goriv, vključno z razvojem elektromobilnosti.

Poljska je svojo dogodivščino z električno mobilnostjo začela zgodaj, že leta 2016, pri čemer je zadnja štiri leta izkoristila za razvoj trga v smislu ponudbe, povpraševanja, ozaveščanja, pripravo pravnih okvirov delovanja in gradnjo električnih omrežij. Celovit pristop k tej temi je privedel do tega, da je Poljska na nekaterih področjih elektromobilnega ekosistema postala ena vodilnih držav v regiji, če ne celo vodilna, zagotovo pa z gled številnim drugim.

Podpora razvoju elektromobilnega ekosistema poteka na več ravneh hkrati. Na začetku je bilo ključno, da se ustvarijo pravni okviri, ki bodo subjek-

Trigo je revolucionarno električno vozilo, ki združuje prednosti avtomobila in motocikla z reguliranimi razmikom osi. ✂ tiskovno gradivo Trigo.city

tom zagotovili stabilnost pravnega okolja in določili dolgoročne razvojne usmeritve. Leta 2017 je poljska vlada sprejela nacionalni okvir za politiko razvoja infrastrukture za alternativna goriva in načrt za razvoj elektromobilnosti na Poljskem Energija v prihodnosti. Naslednje leto (2018) je prineslo zakon o elektromobilnosti in alternativnih gorivih ter ustanovitev sklada za promet z nizkimi emisijami. Vzpostavljeno je bil tudi register infrastrukture za alternativna goriva, torej javni register splošno dostopnih polnilnic.

Poleg regulacij je za razvoj trga ključno spodbujanje povpraševanja. Sprejeti

zakoni so med drugim določili obvezni delež električnih vozil v voznem parku javnih podjetij. To velja tudi za javni prevoz, saj morajo lokalni organi (v mestih z več kot 50.000 prebivalci) zagotoviti ustrezen delež brezemisijav avtobusov (5 odstotkov od 1. januarja 2021, 10 odstotkov od 1. januarja 2023, 20 odstotkov od 1. januarja 2025 in 30 odstotkov od 1. januarja 2028). Podobnemu cilju so sledili tudi Sklad za promet z nizkimi emisijami, Center za prometne projekte EU in Nacionalni sklad za varstvo okolja in upravljanje voda, ki objavljajo razpise za sofinanciranje zamenske voznega parka na brezemisij-

ski pogon (tako za nakup avtobusov kot osebnih vozil).

Gradnja poljskega električnega avtomobila

Tudi na področju ponudbe imajo poljske ambicije trdne temelje. Poljska namreč že razpolaga s pomembnim potencialom na področju avtomobilske industrije – po številu zaposlenih v tej panogi je na tretjem mestu v EU z let-

Sto let pozneje vse kaže, da bo to desetletje tudi na Poljskem obdobje temeljnih sprememb v prometu, usmerjeno v razvoj alternativnih goriv, vključno z razvojem elektromobilnosti.

2020 pa že 2445). Poleg tega že nekaj časa potekajo priprave za proizvodnjo poljskega električnega avtomobila (njegov prototip, poimenovan izera, je bil predstavljen letos), za kar skrbi podjetje Electromobility Poland.

Priprava elektroenergetskega omrežja za tisoče električnih vozil v sistemu je bil projekt, ki je zahteval sodelovanje številnih strani, vključno z operaterji distribucijskega omrežja. V primeru prepočasnega razvoja infrastrukture za polnjenje električnih vozil v 32 največjih poljskih mestih so ta dolžna takšno infrastrukturo ustvariti sama. Trenutno potekajo dela na tako imenovani e-tarifi, namenjeni hitrim polnilcem, kar naj bi pospešilo razvoj tega tržnega segmenta.

Sistemski pristop k elektromobilnosti, poljski potencial in duh inovacij so po mnenju mnogih zagotovilo za nadaljnji uspeh Poljske na tem področju. Uspeh je tudi dejstvo, da v elektromobilnosti ne verjame samo vlada, temveč tudi zasebni podjetniki. Ekoenergetika Poljska je denimo ena največjih proizvajalk polnilnic za električne avtobuse, s proizvodnjo polnilnih postaj za individualne potrošnike se med drugimi ukvarjajo Enelion iz Gdanska in PRE Biel iz Piekaryja. V priložnosti in poljski potencial verjamejo tudi tuji investitorji, ki so na Poljskem zgradili tovarne baterij in komponent, na primer LG Chem, Umicore in Johnson Matthey. ✕

*Dr. Alicja Pawłowska - Piorun je vršilka dolžnosti vodje oddelka za promet z nizkimi emisijami na KOZK

PRAVIČNA PREOBRAZBA

Nov pristop k podnebni politiki

Leta 1989 sta zmaga Solidarnosti na Poljskem in propad komunizma sprožila proces politične in gospodarske preobrazbe v celotni Srednji in Vzhodni Evropi.

✂ **Justyna Orłowska**

Ta prva preobrazba je državam in družbam prinesla liberalne demokratične sisteme, ki temeljijo na tržnem gospodarstvu. Hkrati je povzročila velike materialne in strukturne stroške, ki so jih bile družbe primorane nositi, da bi lahko izpolnile zahteve za pristop k Evropski uniji.

Nujnost uresničitve vizije gospodarstva brez emisij CO₂ sili evropske družbe v preobrazbo. Za Srednjo in Vzhodno Evropo, ki se trudita dohiteti raven gospodarskega razvoja in življenjski standard tako imenovane stare EU, se zdi, da bo zaradi krize, ki jo je povzročila pandemija covid-19, ta tranzicijska prizadevanja težko izvesti.

Vsi se zavedamo, da je prehod na podnebno nevtralnost nujen, hkrati pa tudi vemo, da mora biti pravičen. Pravična preobrazba je postala ena glavnih tem podnebne konference COP24, ki je potekala decembra 2018 v Katovicah. Takrat je na poljsko pobudo nastala tudi tako imenovana Šlezjska izjava o solidarnosti in pravični transformaciji ([\[cy/initiatives/just-transition-declaration\]\(https://cop24.gov.pl/presiden-cy/initiatives/just-transition-declaration\)\), ki jo je podprlo več deset držav.](https://cop24.gov.pl/presiden-</p>
</div>
<div data-bbox=)

Kaj je pravična preobrazba?

Gre za koncept, ki opozarja na družbene posledice gospodarske preobrazbe, potrebne za doseganje podnebnih ciljev. Poudarja zaščito zaposlenih, ki bodo izgubili službo zaradi sistemske preobrazbe visokoogljčnih gospodarskih sektorjev, zlasti rudarstva. Pravičen prehod lahko razumemo kot sklop socialnih politik, namenjenih zagotavljanju plač, usposabljanju in socialni zaščiti tako delavcev v teh sektorjih kot tudi njihovih družin. Te zadeve so še posebej pomembne za družbe Zahodnega Balkana, ki zaprosijo za pristop k Evropski uniji.

Energetski prehod in doseganje podnebnih ciljev sta zlasti za Poljsko, pa tudi za druge države Srednje in Vzhodne Evrope, najresnejši izziv v prihodnjih letih. Ključnega pomena je minimizirati neželene posledice preobrazbe, zlasti poglobljanje pojava energetske revščine ali izključevanje določenih družbenih skupin. Zato priprave na ta projekt zahtevajo obsežna družbena posvetovanja, ki bodo prvič omogočila boljše prilaganje dejavnosti dejanskim potrebam, drugič pa naj bi zagotovila širšo družbeno sprejemljivost prehoda.

Prispevek Poljske na področju pravične preobrazbe

Poljska zagovarja pravično preobrazbo in je aktivna udeleženka mednarodne

podnebne razprave. Njena prioriteta v mednarodnem prostoru je Šlezjska izjava o solidarnosti in pravični preobrazbi. Poljska je v zadnjem času postala tudi pobudnica in gostiteljica številnih srečanj in razprav, katerih namen je narediti potrebne korake za implementacijo

Poljska je junija 2019 na podnebni konferenci v Bonnu v sodelovanju z Mednarodno organizacijo za delo pripravila delavnice za podnebne pogajalce in druge udeležence konference »Solidarnost in pravičen prehod za vse, s ciljem uresničitve ambicioznih podnebnih ukrepov«. Nekaj dni pozneje, v začetku julija, se je na pobudo predsednika Republike Poljske Andrzeja Duda odvila mednarodna konferenca na visoki ravni z naslovom »Ljudje in podnebje. Pravična in solidarna preobrazba«. Ta dogodek je omogočil razprave politikov z znanstveniki, poslovneži in tudi nevladnimi organizacijami, ki se ukvarjajo s skupinami, izključenimi iz perspektive podnebnih sprememb, ter drugimi.

Gre za seznam nujnih pogojev, ki morajo biti izpolnjeni na različnih področjih, da bi lahko pravična preobrazba nemoteno potekala v družbah in gospodarstvih, ki jo potrebujejo. Poročilo in orodje sta bila predstavljena na podnebnem vrhu generalnega sekretarja OZN v New Yorku septembra 2019. Med pripravami na ta dogodek je bila Poljska aktivna udeleženka tako imenova-

Električni avtobus Solaris ✂ Tiskovno gradivo Solaris

ne Koalicije za družbene in politične dejavnike. Med drugim se je zavzela za promocijo konference »Človeški obrazi podnebnih sprememb«. Ta konferenca je potekala v Rimu in je združila interdisciplinarno skupino znanstvenikov, ki se ukvarjajo s podnebnimi spremembami in sorodnimi temami, vključno z Nobelovimi nagradenci.

Kljub pandemiji covid-19 Poljska ostaja zelo aktivna pri implementaciji nadaljnjih elementov strategije pravičnega prehoda na evropski ravni, dosledno izvaja svojo nacionalno strategijo ter

podpira tuje partnerje. Preobrazba v 90. letih je bila uspešna, a smo jo dosegli s previsokimi stroški, ki so nastajali predolgo. Trenutno nimamo časa in možnosti, da bi uspeli samo s prizadevanjem posameznih družb, ki dohajajo spremembe. Uspeh evropske podnebne politike je odvisen od naših skupnih prizadevanj za pravično preobrazbo.

Dr. Justyna Orłowska je v. d. vodje oddelka za socialne in ekonomske učinke podnebnih sprememb na KOZK.

1978

2004

1966

1989

2020

niepodległa

SLOVENSKI POGLED

Sodobna literarna dogajanja na Poljskem

V zadnjih dveh desetletjih je mogoče opaziti novo dinamiko v oblikovanju podobe poljske književnosti, kot jo v slovenski kulturni zavesti ustvarjajo prevodni repertoarji slovenskih založb v sozvočju z motivacijami prevajalcev.

Niko Jež

Nov ritem v procesu sodobnega spoznavanja poljske književnosti, katerega znamenja se pojavljajo že na začetku devetdesetih let prejšnjega stoletja, je rezultat spremenjenih razmer na slovenskem knjižnem trgu, uveljavljanja mlajših prevajalcev, verjetno pa je tudi izraz novih orientacij v poljskem in slovenskem kulturnem prostoru. Kot da so bile nekako presežene bariere, ki so do sprememb družbene ureditve v srednje-vzhodni Evropi ovirale sprejemanje sodobne poljske književnosti pri nas. Zdaj je mogoče ugotoviti, da so pomembnejši novi prevodi iz omenjenega zadnjega obdobja bistveno izpopolnili podobo poljskega literarnega dogajanja od zgodnje modernistične formacije v prvi polovici 20. stoletja do postopnega uveljavljanja novih smeri ob koncu stoletja in začetku novega. Tako se je v osemdesetih in devetdesetih letih prejšnjega stoletja, s polstoletno zamudo, prevodna podoba poljske književnosti najprej izpopolnila z najbolj inovativnimi in v evropskem okviru izvirnimi avtorji poljskega modernizma – s prevodi kratke proze Bruna Schulza, proze, dramatične in esejske Witolda Gombrowicza, romanom in dramami Stanisława Ignacyja Witkiewicza. Istočasno so bili dovolj sistematično predstavljeni osrednji pesniki druge polovice 20. stoletja, Miłosz, RóCewicz, Herbert in Szymborska, ki so z lirčno izpovedjo izrazili najbolj elementarno poljsko izkušnjo sodobnega lirskega subjekta. Zadnjih petnajst let pa lahko slovenski bralci sledijo ustvarjalnemu razvoju nekaterih najvidnejših sodobnih poljskih avtorjev in se vzporedno seznanjajo tudi z vidnejšimi prvenci najmlajše generacije.

Zunanja znamenja te nove dinamike slovenskega prevajanja iz poljske književnosti se med drugim izražajo v vse krajšem časovnem razmiku med izidom izvirnika in prevoda, zlasti pri

uveljavljenih avtorjih, ki imajo pri Slovincih dokaj stabilen recepcijski prostor. V tem obdobju se celo že oblikuje lestvica najbolj priljubljenih sodobnih poljskih avtorjev, na njenem vrhu bi se v zaporedju razvrstili Olga Tokarczuk (med letoma 2005 in 2020 je v prevodu izšlo šest knjig), Andrzej Stasiuk (pet knjig med 2004 in 2015), Paweł Huelle (štiri knjige med 2007 in 2014), Magdalena Tulli (tri knjige med 2008 in 2017). Z dvema ali eno knjigo sledijo avtorji starejše, srednje in mlajše generacije: Wiesław Myśliwski, Hanna Krall, Ignacy Karpowicz, Bronka Nowicka, Jerzy Franczak, Mikołaj Łoziński, Dorota Masłowska, Ewa Schilling. Tovrstna dinamika prevajalskega izbora kaže na sistematično spremljanje ustvarjalnosti

ga sovraštva in izločanja tujega elementa, pri čemer sodobni poljski avtorji izražajo kritičen pogled na kolonialno nadvlado in težnje k homogenosti in etnocentризmu. Zdi se, da je osnovno gonilo vseh avtorjev z lestvice priljubljenih prav ta razsežnost: odnos do drugega, drugačnega, zgodbe, ki se ob tem oblikujejo, pa skušajo razširiti območja razumevanja drugega. Ob tem je mogoče opaziti še neko vzporedno načelo, namreč da se sodobna poljska ustvarjalnost v slovenskem prostoru uveljavlja predvsem z elitno literaturo, avtonomno v estetskem pogledu in obenem idejno angažirano. Literarni svetovi vodijo bralca v svet »izgubljenih očetinj« in regije otroštva, v feministične teme, nomadizem in raznolike

gora, prev. 2017; Temno, skoraj noč, prev. 2018), Wojciech Kuczok v alegorični »antibiografiji« Gnoj (prev. 2009) upodablja ključne prizore nasilnega vzgojnega procesa izobraženske družine meščanskega porekla v gornješlezjskem proletarskem okolju, katerega rezultat je zaznamovani junak, čigar samopoučitev opredeljuje naslov romana. Razloge svoje ujetosti v podobni smeri išče junak Reifefibra Mikołaja Łozińskiego, gejevsko okolje z načinom njegovega vključevanja v konvencionalnost sodobne družbe prikazuje roman Lubiewo Michała Witkowskega. Junaki gdanskih pisateljev Stefana Chwina in Pawła Huelleja so sicer globoko vpleteni v kronološki niz zgodovinskih dogodkov hanzeatskega poljsko-nemškega mesta

Niko Jež osebni arhiv

sodobnih avtorjev, ki so se promovirali kot nosilci novih estetskih teženj.

Slovenski prevodni izbor iz sodobne poljske književnosti morda kaže na izpostavljanje nekaterih njenih razpoznavnih posebnosti, med drugim je Slovincem gotovo blizu njeno široko obzorje prikazovanja medetničnih in medkulturnih stikov, dialoga na križišču kultur, življenja v večkulturnih okoljih v času sožitja ter obdobjih razvnete-

»drugačnosti«. Pri nas dobro znana in priljubljena Olga Tokarczuk svoje junake oblikuje na geografsko-kulturnih mejnih območjih, v soočenju verskih in etničnih izročil, ki jih v sebi nosijo junaki (Pravek in drugi časi, prev. 2005; Dnevna hiša, nočna hiša, prev. 2005; Jakobove bukve, 2017). Iz tradicionalnih socialnih vezi poljsko-nemške dolnješlezjske regije se mukoma izvijajo junakinje romanov Joanne Bator (Peščena

Pomembno vlogo pri promociji poljske književnosti ima od začetka 21. stoletja Inštitut za knjigo Republike Poljske in njegov prevajalski program @POLAND, ki spodbuja prevajalce in založnike. Z njegovo pomočjo je v tujini izšlo že več kot 2200 prevodov poljskih del na vseh celinah, v vseh jezikih.

na Baltiku, a so individualizirani v izkušnjski perspektivi novodobnega subjekta. Huelle je v navidezno žanrski pripovedi o čudežnem izginotju židovskega dečka (David Weiser, prev. 2007) s spretnim fabuliranjem in metafizičnimi postopki na novo zakodiral transcendentne razsežnosti fenomena poljske resničnosti in njenih nerazrešenih zgodovinskih vprašanj.

Individualne epizodne izkušnje z zgodovinsko resničnostjo so negotov fragmentarni zapis pričevalca določene časa in prostora. Lahko bi sklenili, da paradigma sodobnega subjekta, kakršno ponuja poljska literatura zadnjih desetletij, vstopa v slovenski kulturni prostor kot pomembna alternativa sodobnega srednjeevropskega vzorca, katerega del sta obe kulturi, izhodiščna in ciljna. x

KNJIŽEVNOST

Knjižni namigi

Poljsko književnost in humanistiko (poleg češke) prevajam že dobrih 20 let. Doslej sem prevedla okoli 30 knjig, od tega polovico iz poljske literarne zakladnice, kot so Piotr Bednarski, Ewa Schilling, Agnieszka Jakimiak, Dorota Masłowska, Agata Tuszynska, Adam Wiedemann ali Michał Witkowski.

Tatjana Jamnik*

Če le utegneta, vas lepo vabim k branju vseh omenjenih avtoric in avtorjev, saj so vsi odlični nadaljevalci bogate poljske literarne tradicije. Podobno kot za branje tudi za prevajanje velja, da največje zadovoljstvo ponujajo zahtevne knjige, zato izpostavljam literarne biserje, ki so bili najtrši prevodni orehi.

Tatjana Jamnik o Borut Krajnc

Stanislaw Lem (1921–2006) sodi med velikane znanstvene fantastike. Poleg romana Solaris, ki je »razvpit« zahvaljujoč filmoma v režiji Tarkovskega in Soderbergha, velja omeniti Gospodov glas, ki prav tako obravnava temo

Omeniti velja priporočilo Katarine Šalamun - Biedrzycke, odlične prevajalke z bogatim opusom, in povabiti k branju dvojezične antologije poljske poezije 20. stoletja, izdane pri založbi Logos.

stika z nezemeljsko civilizacijo in vprašanje človekove etike in morale. Lema priporočam v branje, ker skozi pripoved o tujih svetovih pripoveduje o dobrem in zlu, ki zaznamujeta človeka.

Jerzy Franczak (1978) ni le prozaist, temveč tudi esejist in literarni zgodovinar – njegova razgledanost se odraža tudi v literaturi, poleg tega pa je mojster sloga in medbesedilnih navezav. Doslej sem prevedla romana, ki ju povezuje zgodba bratov, različnih kot dan in noč: Emil iz Nečloveške komedije je neprilagojen intelektualca, ki ga življenje pahne v zločin, Kamil iz romana Da capo vse podreja pričakovanjem družbe, pa vendar se mu nekem trenutku življenje se-sejuje kot hišica iz kart. x

*Tatjana Jamnik je diplomirala na FF UL kot profesorica slovenščine. Je književna prevajalka češkega in poljskega leposlovja in humanistike (nagrada za najboljšo mlado prevajalko 2009, Sovretova nagrada 2019), lektorica in književna urednica, poleg tega organizira prireditve za promocijo literature doma in v tujini. Je članica DSKP in predsednica KUD Police Dubove.

KNJIŽEVNOST

Prvi pogoj za odprto družbo so odprti posamezniki

V času, ko se svet, kot ga poznamo, razkrajja hitreje, kot smo si to kadar koli drznili zamišljati, se rada obračam k oprijemljivi stvarnosti, na primer k naravi, ki deluje po zanesljivih in pogosto osupljivih zakonitostih, četudi se vseskozi spreminja.

Staša Pavlović*

Po Zemljevidih, Čebelah in Drevesih zdaj prevajam še eno v seriji poljskih uspešnic za otroke Pod zemljo/Pod vodo, ki bo, kot vse prej omenjene, iz-

šla pri Mladinski knjigi. Da bi bolje razumeli svet krog sebe, je nujno, da ga ne gledamo vseskozi samo skozi svoje oči. Prvi pogoj za odprto družbo so odprti posamezniki, ki jih ne zanima samo lastno in znano, temveč tudi drugačno, neznano, in za vzbujanje radovednosti ni nikoli prezgodaj. Hkrati se obračam tudi k poljskim ženskam, ki zadnje tedne bolj ognjevitno kot kadar koli prej bijejo pomemben boj za enakopravnost in pravico do odločanja o lastnem telesu. Ponovno sem vzela v roke Joanne Bator, avtorico, ki je življenje vtila že številnim polnokrvnim ženskim likom – posameznicam, ki se v njenih romanih izrisujejo v

Staša Pavlović o Gaby Jongenelen

vsem kaosu fizičnega in duševnega obstoja: punce in ženske, ki sanjajo, kolnejo, sovražijo, hrepenijo, ki se smilijo same sebi, se zabavajo, ki se potijo in jokajo, hihitajo in krvavijo. Tri generacije prav takšnih žensk je Batorjeva že popisala v Peščeni gori (Goga, 2017), te dni pa na police prihaja njen novi roman Grenko, grenko, s katerim bo avtorica poskušala prisoliti še eno zaušnico sistemu: patriarhatu. x

*Staša Pavlović je književna prevajalka, ki prevaja iz poljščine, nizozemščine in angleščine v slovenščino ter iz slovenščine v nizozemščino.

1978

2004

1966

1989

2020

viespodlegla

KRAKOV

Mesto kraljev z znamenitim gradom in harmonijo

Krakov z okolico se uvršča med najbolj priljubljene turistične kraje, tudi zato, ker je iz Slovenije oddaljen samo dobrih sedem ur vožnje. Mesto kraljev z znamenitim gradom se ponaša z neoklasicistično, renesančno, baročno in secesijsko arhitekturo v presenetljivi harmoniji.

Ne preseneča, da je Krakov eno prvih mest, ki so bila vpisana na Unescov seznam najpomembnejše kulturne dediščine. Osrednji kraj za srečanja v Krakovu je trg Rynek Główny, obkrožen s kavarnami, pubi, restavracijami in zgodovinskimi stavbami. Od 13. stoletja predstavlja srce mesta. S svojimi 40.000 kvadratnimi metri površine je ta enormni prostor največji srednjeveški mestni trg v Evropi ter središče javnih, kulturnih in trgovskih dejavnosti v mestu. Osrednji objekt na trgu je najstarejša veleblagovnica v Evropi – pokrita tržnica Sukiennice, kjer lahko kupite skoraj vse, med drugim tudi izdelke iz jantarja, značilne za Poljsko.

Na vzpetini nad mestom, le nekaj sto metrov od glavnega trga, stoji grad Wawel, zgrajen v 10. in 11. stoletju. Kraljevi dvorec s katedralo dominira nad mestom. Z njega je prekrasen razgled na mesto in reko Vislo, ki se vije ob vznožju hriba. Do 17. stoletja je bil Krakov prestolnica Poljske in kraljevo mesto, Wawel pa rezidenca, mesto kronanja in zadnjega počitka poljskih kraljev. Njihovi sarkofagi in spominske kapele so na ogled v kraljevi katedrali, ki je bi-

Krakov je eno prvih mest, vpisanih na Unescov seznam kulturne dediščine. Shutterstock

la zgrajena v romanskem slogu, v prepletu zgodovine pa je doživela več prezidav. Poleg kraljev so v narodnem panteonu tudi grobnice narodnih herojev in pesnikov. Na Wawel se lahko odpravite iskat tudi slovenske sledi, kot vas vabi zgodovinarica dr. Maja Lukanc. Če pa boste v Krakovu v času cerkvenih ali državnih praznikov, teh priložnosti je 20 na leto, boste lahko slišali najbolj znani, najstarejši in največji zvon, imenovan Sigismundov zvon, ki je bil ulit in predan namenu leta 1520.

Krakov vabi s številnimi čudovitimi cerkvami, umetniškimi in kulturnimi spomeniki, arhitekturnimi presežki in bogatim kulturnim življenjem. Tudi v okolici Krakova vam ne bo nikoli dolgčas, saj se lahko odpravite na ogled drugih Unescovih znamenitosti – rudnika soli Wieliczka, koncentracijskega

taborišča Auschwitz ali po poti lesenih cerkva. Kar 14 od 28 poljskih spomenikov, uvrščenih na Unescov seznam svetovne dediščine, stoji v Malopolski regiji s prestolnico v znamenitem Krakovu.

Tudi tukaj lahko najdete slovenske sledi, ki jih je pustila burna evropska zgodovina. Med prvo svetovno vojno so bili slovenski vojaki v okviru avstro-ogrske vojske denimo napoteni na vzhodno fronto v Galicijo. Največ jih je padlo v prvih mesecih vojne blizu mest Gorlice in Tarnów. Če boste v bližini Krakova, nikakor ne smete zamuditi nore zabave adrenalinskih voženj v šestih tematskih conah zabaviščnega parka Energylandia. Ponaša se s slovitim Hyperionom – največjim toboganom v Evropi, dolgim kar 77 metrov!

MUZEJ JAGIELONSKJE UNIVERZE

Po sledih Ane Celjske

Ob sprehodu po starodavnih hodnikih muzeja Jagielonske univerze v Krakovu pritegne pozornost najstarejše rektorsko žezlo omenjene univerze. Z njega se blešči deset grbov in na enem od njih najdemo jasno odtisnjene celjske zvezde.

Maja Lukanc*

Celjski grb se je na rektorskem žezlu znašel po zaslugi Ane Celjske (*ok. 1380–1388; † 1416), prve kraljice iz rodbine grofov Celjskih, ki se je na poljski prestol povzpela leta 1402 s poroko s poljskim kraljem in litovskim velikim knezom Vladislavom II. Jagielom. Ana Celjska je kot kraljica največ svojega časa preživela v Krakovu, kjer se je kratkočasila v družbi povabljenih gostov, prisostvovala dvornim slovesnostim in se posvečala dobrotelnim verskim fundacijam. Zvezde celjskega grba lahko najdemo tudi na krstilniku v cerkvi sv. Štefana v Krakovu, medtem ko moramo druge Anine sledi iskati nekoliko širše. Dva ohranjena celjska grba sta na Velikopoljskem, najlepši primerki pa na vzhodu države, v mestu Sandomierz. Gre za kraje, ki jih je Ana Celjska obiskovala, saj je svojega moža redno spremljala na kraljevih obhodih.

Najpogosteje je potovala po Malopolskem, skoraj vsako leto pa se je podala tudi na eno daljšo pot, po navadi na območje današnje zahodne Ukrajine. Eno Aninih najzanimivejših poti je vsekakor predstavljal obisk Litve pozimi 1413/14, kjer je bila priča pokristjanjevanju tamkajšnjega poganskega prebivalstva. Potovanje po Litvi je kraljevi par izkoristil tudi za predstavitev svoje petletne hčere Jadvige, ki je bila le nekaj mesecev prej proglašena za prestolonaslednico. Kraljič-

na je umrla, še preden bi lahko zasedla poljski prestol, leta 1431 so jo položili v Vavelsko katedralo, kjer je že petnajst let počivala njena mati. Danes na mestu nekdanjega groba Ane Celjske najdemo spominsko ploščo v slovenskem in poljskem jeziku kot simbol najpomembnejše srednjeveške vezi med današnjim slovenskim in poljskim prostorom.

*dr. Maja Lukanc je asistentka na Inštitutu za novojšo zgodovino

Jagiellonska univerza v Krakovu Shutterstock

KATEDRA ZA POLONISTIKO FF UL

Promocija poljske kulture med Slovenci

Poučevanje poljskega jezika in polonistika kot veda o poljskem jeziku, literaturi in kulturi imata na Slovenskem dolgo in bogato tradicijo.

Maria Wtorkowska

Zanimivo je druženje Franceta Prešerna in Poljaka Emila Korytky, ki sta v času Korytkovega bivanja v Ljubljani vzajemno poučevala slovenski oziroma poljski jezik. Danes bi tovrstno sodelovanje poimenovali »jezikovni tandem«. V institucionalni obliki je poljski jezik, književnost in kultura na filozofski fakulteti mogoče spoznavati od leta 1947. Začetki so pove-

Poučne občudnijske dejavnosti

V širšem okolju svojega delovanja želi katedra za polonistiko prispevati k promociji poljske kulture med Slovenci, zato v sodelovanju z Veleposlaništvom Republike Poljske pripravlja kulturne dogodke, kot so pesniški recitali, javno branje poljske književnosti ter filmski večeri. Na pobudo Poljakov, živčih v Sloveniji, izvajamo delavnice iz poljskega jezika za otroke poljske diaspore.

Pri pripravi dogodkov aktivno sodelujejo študenti polonistike. Z občudnijskimi dejavnostmi širijo svoje poznavanje poljske umetnosti, zgodovine, družbene realnosti in se nanjo premišljeno odzivajo. Poleg tega jim študij omogoča obisk poletnih šol ali študijsko bivanje na Poljskem v okviru bilateralnih izmenjav

Univerza v Varšavi Shutterstock

zani z delom polonistke Rozke Štefan ter njenega naslednika Nika Ježa, ki sta omogočila ustanovitev katedre za polonistiko, kamor se je prva generacija študentov vpisala v študijskem letu 2004/05.

Katedra za polonistiko uresničuje svojo vlogo predvsem na strokovnem področju – z organizacijo mednarodnih znanstvenih konferenc, simpozijev, razstav in s sodelovanjem s tujimi univerzami. Ob 70. obletnici poučevanja poljskega jezika na Univerzi v Ljubljani in življenjskem jubile-

Študij študentom omogoča obisk poletnih šol ali študijsko bivanje na Poljskem v okviru bilateralnih izmenjav ter programov Ceepus in Erasmus plus.

Ob 70. obletnici poučevanja poljskega jezika na Univerzi v Ljubljani in življenjskem jubileju profesorja Nika Ježa je potekala slovesnost in razstava prevodov (2018), v državnem zboru je bila na ogled razstava ob 180-letnici smrti Emila Korytky (2019).

ju profesorja Nika Ježa je potekala slovesnost in razstava prevodov (2018), v državnem zboru je bila na ogled razstava ob 180-letnici smrti Emila Korytky (2019). Sodelavci katedre se redno udeležujemo mednarodnih znanstvenih konferenc, objavljamo znanstvene prispevke, kot gostujoči predavatelji obiskujemo tuje univerze in smo člani strokovnih združenj.

ter programov Ceepus in Erasmus plus. Obe obliki neposrednega stika s poljsko kulturo sta zelo priljubljena. Številni se na študijsko izpopolnjevanje odpravijo večkrat in domov prinesejo poglobljeno znanje ter dragocena prijateljstva.

Za leto 2021 na katedri pripravljamo izid monografije o raziskovalnih orodjih jezikovne podobe sveta in konceptiji avto- in heterostereotipov, ki nastaja na podlagi raziskave o stereotipih Poljakov o Slovencih in Slovencev o Poljakihi. Druga načrtovana monografija bo slovenskim bralcem predstavila izbrana dela poljskega literarnega kavana in njihove filmske adaptacije, ki spadajo v klasiko poljske kinematografije. V sodelovanju s Slovansko knjižnico načrtujemo razstavo o sodobni poljski ženski literaturi v slovenskih prevodih (maj 2021).

1918

2004

1966

1989

2020

NARODNI PARKI

Neokrnjena narava

Čeprav zasedajo le odstotek ozemlja Poljske, se lahko le v njihovem osrčju resnično odpočijete od mesta in skrijete pred vrvežem. Vijolične preproge žafrana, oblaki lebdečih gosi, ritmični zvoki žoln ali medved, ki se je prebudil iz spanja – obiščite najlepše narodne parke na Poljskem in doživite popolno prebujenje narave.

Narodni parki so ena najpomembnejših naravnih dediščin na Poljskem. Shutterstock

Narodni naravni parki so že več kot 80 let najpomembnejši element sistema varovanja naravne dediščine na Poljskem. V 23 parkih, ki jih najdemo na Poljskem, so speljane poti, ki nam olajšajo ogled in nas popeljejo v najzanimivejše koticke. Še posebno gorski parki ponujajo številne poti različnih težavnosti, ki vsakemu pohodniku omogočajo nepozabno doživetje glede na njegovo znanje in kondicijo. Turisti imajo na voljo 3630 kilometrov pohodniških poti in 149 učnih poti. V skoraj vseh narodnih parkih delujejo muzeji in učni centri. Parki imajo tudi lastno založniško dejavnost. Vsako leto poljske narodne parke obišče približno 13 milijonov ljudi.

Nemogoče je enoznačno določiti ekološko najbogatejše ali najlepše narodne parke. Vsak ima nekaj posebnega, v vsakem najdemo edinstveno bogastvo rastlinskih in živalskih vrst, pogosto pa tudi neponovljivo oblikovanost površine. Vsaka lestvica je torej povsem subjektivna.

Odkrivanje vseh teh čudovitih krajev je neverjetna pustolovščina. Še zlasti priporočamo, da se na pot odpravite s fotoaparatom. Naravo lahko fotografirate v vseh letnih časih, čeprav so določena območja v določenih obdobjih še prav posebej

zanimiva. Fotograf Piotr Skrzypiec je predstavil svojo pustolovščino in delil čudovite fotografije, ki jih je posnel med obiskom narodnega parka Bieszczady.

Vsekakor je vredno obiskati tudi visokogorski park Tatre, ki nas navduši z gorsko pokrajino, vsaka prehojena pot pa nam prinese veliko zadovoljstva. Pred kratkim so novinarji ameriške televizije CNN te najvišje poljske gore postavili v elitno skupino 30 najlepših narodnih parkov na svetu zunaj ZDA.

Njihovi rojaki iz The Wall Street Journal so gorsko jezero Morskie Oko uvrstili med pet najbolj spektakularnih jezer na svetu. To visokogorsko jezero, ki je ostanek morja, je obdano z vršaci, vključno z najvišjim vrhom Poljske Rysy, visokim 2460 metrov. Omeniti velja tudi Słowiński park z neverjetnimi premikajočimi se sipinami, obilico ptic in obmorsko pokrajino, pa tudi najbolj mednarodno cenjen narodni park BiałowieCa, ki je kraljestvo evropskih bizonov zobrov. bpp

Ključne informacije

- Prvi in najstarejši je narodni park Pieniny, ustanovljen leta 1932.
- Največji je narodni park Biebrza s površino 592,23 kvadratnega kilometra.
- Skupna površina vseh parkov znaša 3168,22 kvadratnega kilometra.
- Kar devet parkov v državi je razglašeno za Unescov rezervat biosfere.
- Edini narodni naravni park, ki je na

- Unescovem seznamu svetovne dediščine, je BiałowieCa.
- Večina parkov spada v evropsko mrežo varovanja narave Natura 2000.
- Vsi se financirajo iz državnega proračuna; nekateri zaračunavajo dodatno vstopnino, ki je namenjena vzdrževanju in raziskovalni dejavnosti.

POLJAKINJA V SLOVENIJI

V Sloveniji nikakor ne pozabljam Poljske

V Slovenijo sem prvič prišla pred 11 leti, ko sem potovala kot mlado, nadobudno dekle. Prej si nikoli ne bi mislila, da bom tukaj ostala in si ustvarila življenje. Pa vendar!

Marysia Szmatała Černe

Že od prvega dne, ki sem ga preživela v Ljubljani, sem nekje globoko v srcu vedela, da bom tukaj živila. V roku enega leta sem pustila dotedanje življenje, dobro službo in družbo na Poljskem ter se preselila v Slovenijo. Po treh letih življenja tukaj sem spoznala Jošta, s katerim sva poročena. Od takrat bolje razumem, zakaj me je življenjska pot pripeljala sem pod Alpe.

V Sloveniji se počutim zelo dobro. Tukaj sem si ustvarila družino, tukaj sem rodila najine tri čudovite otroke, tukaj razvijam svojo ustvarjalnost. Po poklicu sem konservatorica, specializirana za papir in usnje, vendar se preživljam s svojo umetnostjo, ilustriranjem. Prihajam iz družine priznanih akademskih umetnikov. Šele v Sloveniji sem se nekako osvobodila teže priimka svojih staršev in od takrat z ogromnim veseljem raziskujem svoje umetniške poti. Moja najljubša tehnika je akvarel, ki mu z veseljem dodajam še črnilo in svinčnike. Na ta način nastajajo tudi moje ljubljanske ilustracije, posterji, čestitke in božične kartice. Risanje me preprosto veseli, v mojih delih spregovorijo čustva. Hkrati se ukvarjam s projektom Mimice, ki otrokom prinaša ročno izdelane igrače po principu socialnega podjetništva.

Pri svojem življenju in delu v Sloveniji nikakor ne pozabljam Poljske, ki je in vedno bo moja domovina. Z možem najine otroke vzgajava v kulturah obeh dežel. Tako Poljaki kot Slovenci smo Slovani in imamo zato podobni kulturi, vseeno pa se mi zdi lepo, da v naši družini negujemo tako »poljskost« kot »slovenskost«. Kultura je naše bogastvo in zelo sem vesela, da imamo pri nas doma vse »dvojno«. Veliko mi pomeni, da na otroke prenašam svoj materni jezik. Z njimi se ved-

no pogovarjam v poljščini in tudi knjige beremo v poljščini. Škoda, da v Sloveniji ni nobene knjižnice, namenjene prav Poljakom, ki tukaj živimo. Risank otroci sicer ne gledajo veliko, a najstarejša hči z veseljem spremlja Čebelico Majo in Medvedka Uha v poljščini. Tudi risanko pred spanjem gledajo otroci samo v poljščini, saj z možem meniva, da jo to lažja pot za usvojitev jezika.

Risanje me preprosto veseli, v mojih delih spregovorijo čustva.

V praznovanja vedno vpletemo poljsko tradicijo, za rojstni dan recimo pojemo poljsko pesem »Sto lat« (slov. Sto let). Za božič pojemo »kolędy«, tradicionalne poljske božične pesmi, ki jih otroci obožujejo. Preden začnemo tradicio-

Družina Szmatała Černe Žiga Koritnik

nalno božično večerjo, si po poljskem običaju podelimo »oplatek«, kruh v obliki hostije. Kolikor se la da, za božične in velikonočne praznike pripravimo tradicionalne poljske jedi.

Decembra nam babica iz Poljske vsako leto pošlje medenjake. Čeprav jih pečemo tudi sami doma, so tisti babičini vedno najbolj okusni. Ogromno nam vsem pomeni, ko gremo na Poljsko. Srečna sem, ko se lahko srečamo s sorodniki in prijatelji. Rada opazujem otroke, kako hitro preidejo na sporazumevanje v poljščini in kako jim je na Poljskem všeč. x

DIVJE ŽIVALI

Karpatski volkovi in medvedi v divjini na Poljskem

Kljub splošnemu prepričanju večine Slovencev Poljska ni povsem ravninska dežela. Devetdeset odstotkov njene površine sicer res prekriva neskončna rahlo vzvalovana ravnina, a njen južni del, velik skoraj kot dve Sloveniji, kaže povsem sredogorski, sem in tja celo visokogorski značaj Karpatov in Sudetov.

Piotr Skrzypiec

Najvišji del, Tatre, spominja na avstrijske Visoke Ture in se vzpenja do 2500 metrov nad morjem. Bieszczady so obsežno hribovje na tromeji med Poljsko, Slovaško in Ukrajino.

Poleg risa srečamo zobre, volkove in medvede. Piotr Skrzypiec

Njihova nadmorska višina komaj preseže 1400 metrov (ukrajinski Pikuj je visok 1407 metrov), a se zaradi posebnih podnebnih razmer in človeške dejavnosti ponašajo z zelo nizko gozdno mejo, zaradi česar lahko dostopni vrhovi ponujajo slikovite razglede. Ljubitelji zgodovine lahko tu poiščejo sledove velike vojne, ki je v Vzhodnih Karpatih, v Galiciji, terjala življenje mnogo Slovencev. V Bieszczadih in v sosednjem Nizkem Beskidu so slovenski cesarsko-kraljevi polki branili nizke karpatske prelaze pred ruskimi četami. Na križih premnognih vojaških pokopališč so pogosto zapisani priimki kranjskih Janezov in drugih vojakov slovenskega rodu, ki so za vedno ostali na poljski zemlji. Po drugi svetovni vojni je vlada Rusine, prebival-

stvo poljskega dela Bieszczadov, iz političnih razlogov prisilno preselila v druge dele države in v Sovjetsko zvezo. Od takrat se značaj hribovja vrača h koreninam: ostanke rusinskih vasi so zarasli gozdovi, v gore pa so se vrnilo divje živali, ki nemočno uživajo mir na območju Bieszczadskega narodnega parka, ustanovljenega leta 1973. V prostranih gozdovih lahko med drugimi prebivalci najdemo najredkejšje velike evropske sesalce. Poleg risa, ki velja za živi simbol regije, tam srečamo zobre, volkove in medvede. Bieszczady so zatorej odlični za ljubitelje narave in fotografije divjih živali, ki lahko ob pomoči lokalnih vodnikov na varen način doživijo srečanja z zanimivimi prebivalci prostranih gozdov v njihovem naravnem okolju. x

1978

2004

966

1989

2020

niepodległa

Pierogi, priljubljeni poljski cmoki z različnimi nadevi Shutterstock

KULINARIKA

Tradicionalna Poljska kuhinja – pestra in odlična

Poljska kuhinja je zelo raznolika in bogata z regionalnimi specialitetami. Oblikovala se je stoletja in podlegala vplivom narodov, ki so živeli na njenem območju, ter številnim mednarodnim vplivom. Nacionalna kuhinja Poljske je torej pestra in odlična.

Je sinteza – danes moderno poimenošana fusion – prvotnih poljskih tradicij, združenih s tradicijami drugih kuhinj, kot so ukrajinska, ruska, baltska, nemška ter celo turška in italijanska. Hrana na Poljskem je tako raznolika in barvita, da bo vsak našel jed po svojem okusu. Sicer je tradicionalno bogata z mesom, vendar se veliko kuha tudi z zimsko zelenjavo, sploh z zeljem. V poljski kuhinji je poleg tega prisotnih več vrst testenin, cmokov in cmokov ter veliko kaš. Je krepka, kalorična, uporablja veliko smetane in jajc. Med brezmesnimi jedmi so najbolj priljubljeni in poznani pierogi, neke vrste cmoki z različnimi nadevi. Poljaki so od nekdaj uporabljali tudi dobrote iz gozda in divje rastline – gobe, gozdne sadeže in seveda divjačino. Še posebej priljubljene so juhe – brez te jedi preprosto ni mogoče preživeti niti dneva.

Ko govorimo o poljski kuhinji, se osredotočamo na njene specifične značilnosti, drugačnost, nekaj, kar jo ločuje od drugih kuhinj, kar preseneča. Skupaj s kulinaricnimi mojstri lahko navedemo, da je to predvsem vložena, kisana zelenjava, pa tudi ržen, naravno kvašen kruh, kislá ržena juha, juha iz kisane rdeče pese (boršč), zeljna enolončnica (bigos), svetovno znani in priljubljeni cmoki pierogi, gobe... Stereotip pretežno mesne kuhinje torej ne

velja! Meso je bilo za veliko večino ljudi od nekdaj nekaj posebnega, nenavadnega in prazničnega. Celó jedilniki bogatih so morali pogosto biti brez njega zaradi katoliških postov, s katerimi so se poljski kuharji spopadali tako

sončnem zahodu, pred tem pa ves dan traja post. Večerja se začne z obredom deljenja oblata, po poljsko oplatak. Gre za zelo osebno dejanje, saj oblato delimo s tistimi, ki so nam blizu, predvsem v družinskem krogu. Oblat simbolno

Idila poljske božično okrašene mize Shutterstock

Večerja se začne z juho, glavna jed pa je riba, običajno krap ali katera druga toplo pripravljena in marinirana riba.

iznajdljivo, da so ustvarili lahkotno, raznoliko, dodelano kulinariko in hkrati dosledno upoštevali postna pravila.

Najbogatejše kulinarčne tradicije

Te pridejo do izraza zlasti med prazničnimi obroki, še posebej na božični večer in veliko noč. Imajo verske korenine, a so skupne vsem Poljakom. Njihova posebnost nam veliko pove o stari poljski kuhinji in njeni edinstvenosti. Najboljši primer je verjetno božična večerja, ko je po krščanskem nauku na mizi dvanajst jedi, za vsakega apostola ena. Za mizo se lahko usedete šele po

ponazarja, da si bo družina tudi v prihodnje vse delila v duhu ljubezni in sprave. Večerja se začne z juho, glavna jed je riba, običajno krap ali katera druga toplo pripravljena in marinirana riba. Postreže se tudi zelje in pieroge, polnjene s suhimi gobami, zeljem, skutó. Na koncu se ponudi različne vrste kompotov s suhim sadjem ter sladice, bogate z makom in medom.

Kaj pa je v poljski kuhinji najpomembnejše? Povezanost hrane in praznikov ter družinskih praznovanj; srečanje z družino torej. Praznovanja, katerih glavni namen je največkrat prav srečanje družinskih članov, pogosto pomenijo izjemno vrnitev k tradicionalni in regionalni kulinariki, ki jo gojijo v določeni družini in je v vsakdanjem življenju prisotna veliko redkeje. Upamo, da bo priložnost za to tudi na letošnji božič. In vsi vemo, da hrana ne bo najpomembnejša. × **bpp**

POLJAKINJA V SLOVENIJI

Ne pozabljamo na poljsko tradicijo

Sem Poljakinja, ki že več kot 20 let živi v Sloveniji, kamor me je pripeljal Karli, moj slovenski mož. Imava tri otroke – Filipa, Davida in Nino, ki odlično govorijo poljsko in se čutijo vsaj napol Poljake.

✂ Aleksandra Pintarič - Kaczyńska

Z možem sva bila vedno zvesta načelu, da nas mora bikulturnost bogatiti, nam širiti obzorja, nas združevati in ne razdvajati, da se lahko vsak od vsakega veliko nauči, vsekakor pa je treba spoštovati obe kulturi, predvsem jezika. Verjetno je bil zato, ker sem po poklicu preva-

se pogovarjamo o zgodovini, primerjamo. Ne pozabljamo niti na tradicijo, običaje in kulinariko. Združevanje poljske in slovenske tradicije se je izkazalo za velik izziv.

»Kako je mogoče, da na božični večer pojedete 12 jedi?« sprašujejo Slovenci. Ob tem moj mož vedno prikimava, saj se spominja svoje prve božične večerje na Poljskem. Po peti zaporedni jedi je moral odnehati. »Kaj pa kuhate za božič? Saj ne jeste mesa?« nas sprašujejo tako Slovenci kot Poljaki (slednji sicer za božič jedo ribe, ki veljajo za postno jed). Poleg borščá (čista juha iz rdeče pese), zelja in zelenjavnih pit delamo tudi raviole – cmoke, bolj poznane kot piroge, saj brez pirogov ni poljskih praznikov! Radi jemo piroge, polnjene z zeljem in gobami, ja-

Družina Pintarič - Kaczyńska Osebni arhiv

jalka, jezik zame vedno zelo pomemben. Doma skušamo čim več govoriti, brati in gledati v poljščini. Tudi mož se je naučil poljščine, da bi lahko sodeloval. Sledi poznavanje zgodovine in zemljepisa: raziskujemo in spoznavamo obe domovini,

godami, borovnicami, lečo ali skuto in krompirjem. Pirogi so bili tudi prva poljska jed, ki se je naučila pripravljati najina hči. Rekla je: »Moram se jih naučiti delati, saj jih obožujem, v Sloveniji pa mi jih nihče ne bo pripravil!« ×

KULINARIKA

Kdo je učil Jamieja Oliverja?

Damian Kordas, zmagovalec oddaje MasterChef Polska, je skupaj z Jamiejem Oliverjem pripravil piroge – božične cmoke. Pirogi so poljska nacionalna jed, ki jo vsi poznajo in zelo radi jedo, a malokdo jo zna pripraviti.

Ali je priprava težka? V čem je skrivnost? Kako jih narediti? Jamie Oliver te skrivnosti že pozna in jih skupaj z Damianom Kordasom razkriva v svojem blogu. Če bi to dobroto radi pokusili v udobju svojega doma, vas spodbujamo, da sledite njunim navodilom!

Mimogrede, med kuhanjem Damian Jamieju pripoveduje o poljskih božičnih običajih za mizo. Za piroge, ki sta jih skupaj pripravila, sta uporabila poseben recept Damianove babice Fele. Polnjeni so z naribanim dimljenim sirom in brusnicami.

Damian Kordas skupaj z Jamiejem Oliverjem Osebni arhiv

Ali ste vedeli, da ima mladi kulinarčni talent iz Poljske tudi tesne stike s Slovenijo? Leta 2019 je skupaj z vrhunsko slovensko plesalko Janjo Lesar zmagal v šovu Zvezde plešejo. Žal pa ne vemo, ali je tudi Janjo naučil pripravljati piroge. × **bpp**

1978

2004

966

1989

2020

niepodległa